

Onrecht

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 5,1-7

2^e schriftlezing: Lucas 20,1-19

Gemeente van Jezus Christus,

Over recht en onrecht gaat niet alleen de eerste kruiswegstatie, waarbij we het gebed om ontferming hebben gebeden, maar ook de evangelielezing van vanmorgen.

Het begint ermee dat de autoriteiten van de tempel in Jeruzalem - oversten van het heiligdom, schriftgeleerden en oudsten worden ze genoemd - vragen naar Jezus' bevoegdheid. Op grond van welk recht onderwijst Jezus de mensen in de tempel en verspreidt hij het goede nieuws van de komst van Gods koninkrijk? Dat willen ze van hem weten. Wie heeft Jezus het recht gegeven om deze dingen te doen? Heeft Jezus zijn bevoegdheid van God gekregen, of van mensen? Met andere woorden: is Jezus een ware of een valse profeet?

Dat is geen onschuldige vraag. Het is ook geen formaliteit. Het is een uiterst dreigende vraag, want volgens de wet van Mozes staat op het onbevoegd optreden als profeet de doodstraf (Deuteronomium 18,20). Met de tempelreiniging en zijn felle kritiek op de gezagdragers in de tempel had Jezus de woede van deze religieuze leiders op de hals gehaald. Door middel van hun intimiderende vraag willen ze Jezus de tempel uit werken, hem verdrijven uit het religieuze centrum, waar hij veel te veel aandacht en aanhang krijgt.

Jezus antwoordt met een tegenvraag, waar uiteindelijk ook dreiging van uit gaat. De vraag luidt: Doopte Johannes in opdracht van de hemel of in opdracht van mensen? Jezus die door Johannes gedoopt is, stelt zijn eigen bevoegdheid, zijn volmacht op één lijn met die van Johannes. Met zijn tegenvraag brengt Jezus zijn tegenstanders in een onmogelijke positie. Want als ze antwoorden dat Johannes een ware profeet was, dan zouden ze daarmee meteen ook Jezus erkennen als door God gezonden. En dan zouden ze het toch met Johannes en Jezus eens moeten zijn, dan zouden ze naar hen moeten luisteren, vanwege het goddelijke gezag dat ze aan hen zouden toekennen.

Maar als ze zouden antwoorden dat Johannes een valse profeet was geweest, dan zouden ze het hele volk tegen zich in het harnas jagen, want Johannes was zeer geliefd en gerespecteerd. De religieuze leiders vrezen zelfs dat het volk hen zal stenigen als zij de alom geliefde, door Herodes vermoorde profeet afvallen. En daarom geven ze Jezus ten antwoord: 'Op goddelijk of op menselijk gezag - we weten het niet.' 'Dan zeg ik u ook niet op grond van welke bevoegdheid ik hier

optreedt', antwoordt Jezus.

En dan gaat hij een gelijkenis vertellen. Hij richt zich tot het aanwezige volk. De religieuze leiders luisteren waarschijnlijk van een afstand mee. Ook de gelijkenis gaat over recht en onrecht. Daarbij gaat Jezus verder op het thema van de door God gezonden, maar bedreigde profeten. En ook de herinnering aan Johannes en zijn dooppraktijk doet mee in de gelijkenis.

De wijngaard in de gelijkenis staat symbool voor Israël, Gods geliefde volk, net als in het lied van de wijngaard, dat we lezen en zongen (Jesaja 5,1-7). De eigenaar van de wijngaard is God, de Eeuwige. De wijnbouwers zijn de religieuze leiders, die volgens afspraak de wijngaard mogen bebouwen en bewerken, en dan een deel van de vruchten aan de eigenaar zullen geven. Die afspraak is te beschouwen als de wet van Mozes, de tora. Goede vruchten mag de eigenaar van de wijnbouwers verwachten. Het doet onmiddellijk denken aan de boodschap van Johannes de Doper: 'Bekeer je. Gooi het roer in je leven om. Breng vruchten voort die een nieuw leven waardig zijn.' Als heel concrete vruchten noemt Johannes het delen met wie tekort komen. Niet afpersen, niet omkopen, niet steeds meer en meer willen hebben.

Johannes is met zijn optreden één van de knechten die door God gestuurd worden om de verwachte vruchten te vragen. Maar de wijnbouwers luisteren niet naar hen. Niet alleen bestaat het onrecht van deze pachters erin dat ze zich niet aan de afspraak houden en de vruchten voor zichzelf houden. Maar ze mishandelen de knechten ook en gooien ze de wijngaard uit. Zo zijn de eeuwen door diverse profeten mishandeld en bedreigd. Denk aan de profeet Jeremia. Of aan de lijdende knecht over wie Jesaja spreekt. Of de profeet Zecharja (2 Kronieken 24,20-22) die tot het volk riep: 'Waarom verzaken jullie je plicht tegenover de Eeuwige?' en die uiteindelijk werd gestenigd. Ten langen leste stuurt de eigenaar van de wijngaard zijn geliefde zoon naar de wijnbouwers. Geliefde zoon... ook die woorden roepen onmiddellijk de doop van Jezus door Johannes in herinnering. Toen Jezus gedoopt was klonk er een stem uit de hemel die zei: 'Jij bent mijn geliefde zoon, in jou vind ik vreugde.' Dit is de volmacht uit de hemel waarmee Jezus zegt wat hij zegt en doet wat hij doet.

Maar de wijnbouwers overleggen met elkaar: 'Dit is de erfgenaam. Laten we hem doden, dan is de erfenis van

ons.’ En ze gooien de zoon de wijngaard uit en doden hem.

Dan vraagt Jezus aan de luisteraars: ‘Wat zal de eigenaar van de wijngaard nu met hen doen?’ Jezus vervolgt: ‘De eigenaar komt zelf, doodt de wijnbouwers en geeft de wijngaard aan anderen.

En wie zijn nu die anderen? Wie zijn de anderen aan wie de wijngaard wordt gegeven? Van alle andere actoren in de gelijkenis weten we vrij gemakkelijk wie er mee bedoeld worden. De eigenaar is God. De wijnbouwers zijn de religieuze leiders, de knechten de profeten enzovoort. Maar wie worden er bedoeld met de anderen, aan wie de wijngaard gegeven wordt?

Jezus maakt dit duidelijk met een nieuw beeld. Een mini-gelijkenis zou je kunnen zeggen. Staande voor één van de poorten van de tempel wijst Jezus op de sluitsteen, een beetje een mislukte steen, die toch boven aan de poort prijkt. (Het Hebreeuwse woord voor deze steen wordt meestal met hoeksteen vertaald, een steen die muren bijeenhoudt, maar bij een poort gaat het waarschijnlijk om een sluitsteen, die de boog bovenaan sluit). Jezus wijst op die steen, die vreemde steen daar bovenaan en citeert dan Psalm 118:

De steen, die de bouwers hadden
afgekeurd is een sluitsteen geworden.
(Psalm 118,22)

De anderen, dat zijn de verworpenen der aarde, de weggeworpen stenen, die door God worden opgeroepen en aan wie de zorg voor de wijngaard wordt toevertrouwd. Zij worden opgetild en opgericht, terwijl de onrechtvaardige wijnbouwers over diezelfde stenen zijn gestruikeld (Jezus citeert hier naast de psalm een tekst uit Jesaja, Jesaja 8,14-15). Wie gevallen was, staat op, wie anderen liet vallen, valt zelf. Wie was weggedaan wordt opgezocht, wie een ander neerhaalde, struikelt zelf. Dit is het recht dat God stelt tegenover het onrecht van de pachters. Dit is het rechtvaardige bestel waarmee het recht van de sterkste teniet zal worden gedaan en waarmee de halve wereld aan de brutalen zal worden ontnomen. Dit is de gerechtigheid waarop het koninkrijk van God zal worden gebouwd en waarvan Jezus onvermoeibaar getuigde in zijn ontmoetingen met mensen, zijn leergesprekken en zijn gelijkenissen.

Zoals in de zaligsprekingen, waar Jezus die ‘anderen’ gelukkig prees: ‘Gelukkig de zachtmoedigen, want zij zullen de aarde beërven (en niet de onrechtvaardige pachters), gelukkig wie hongeren en dorsten naar gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden...’ (Matteüs 5, 6-7).

Maar zal het ooit gebeuren – het grote rechtzetten van alles wat scheef is gegroeid? Die grote omkering van lotgevallen en kansen? En zal dat plotseling gebeuren

of heel geleidelijk?

En zal het ook de mensen ten goede komen die zijn gestorven na een ellendig leven? Wordt het voor hen ook goed gemaakt? Of komt Gods omgekeerde wereld voor hen te laat?

En heeft God er alleen de hand in, in dat grote rechtzetten en goedmaken, of ligt het ook in de handen van mensen?

We weten het niet.

Het enige wat ons rest is om ons verlangen naar die omgekeerde wereld, naar gerechtigheid, om te zetten in kleine daden van omkeer in ons eigen kleinschalige leven.

En daarmee zijn we weer terug bij de gelijkenis, waar de rollen toch niet zo vast liggen als we aanvankelijk dachten. Want de wijngaard kun je ook wijder zien dan als symbool van het bijbelse volk Israël. Ook van óns worden er vruchten gevraagd, als we de wijngaard beschouwen als de aarde, de wijde wereld, waarop we leven mogen, die we mogen bewerken en bewaren. Maar onze hebzucht en gemakzucht, onze ik-zucht en spilzucht, ons materialisme maken dat er door ons toedoen slachtoffers vallen. Slachtoffers van overstromingen of juist van droogte, veroorzaakt door de opwarming van de aarde. Slachtoffers onder mensen, maar ook onder dieren en planten. Allerlei profeten, door mensen gezonden of met een goddelijke opdracht waarschuwen ons, vragen ons om het roer om te gooien, ons te bekeren van een levensstijl die voor velen zo onrechtvaardig uitpakt. Er worden van ons vruchten gevraagd, persoonlijke daden van omkeer, omdat we leven mogen in de wijde wijngaard van de wereld.

We kunnen de wijngaard wijds opvatten, maar ook heel klein en toegespitst, als de tuin die ons leven is. Dat we leven mogen, dat we dit leven van God hebben ontvangen, dat we op onze plek, in de tuin van ons leven mogen groeien en bloeien, dat kan ons zo met dankbaarheid vervullen, dat we de goede God vanzelfsprekend iets terug willen geven. Dat we het ons geschonken leven niet alleen voor onszelf willen houden, maar het ook met anderen willen delen en het ten dienst willen stellen aan God, degene die het ons in bruikleen heeft gegeven.

Ook wij zijn pachters in de wijngaard van de wereld, net als in de boomgaard, in de moestuin van ons leven. De gelijkenis van de onrechtvaardige pachters houdt ook óns een spiegel voor. Het is een dringende uitnodiging om de woorden van de door God gezonden profeten zeer serieus te nemen, zeker ook de woorden van Jezus, die in de lijn van de profeten aan ons mensen vruchten kwam vragen. De vraag om vruchten is rechtvaardig, is zeer terecht.

En laten we ons daarbij realiseren dat iedere kleine

daad van omkeer, iedere stap in de goede richting bij die stoelt op recht en op gerechtigheid.
kan dragen aan de groei van Gods omgekeerde wereld,
Amen